

marty „lázás-látomásos dallamvilágát” *A hős sírja* c. vers zeneiségének bemutatása révén ismerheti meg az olvasó. A ballada hangzóssága, a benne leírt hangesemények (kürt zengve rivall; harc moraja; csatadal; kard, dárda zörömböl stb.) a zeneiség megteremtői. Ugyanakkor a tematikus háttér szerepe sem lényegtelen, amiként a *Csalogány* című vers disztichonjai éppen a zene hiányát mint az elmúlás jelzését adják: „*A tavasz eljő még; erdő, bokor újra virítand: | Nem fog-e a csalogány balva fekiünni alatt?*”

A kötet utószavában a tudós szerző egyebek mellett elmondja, hogy az európai romantika része Vörösmarty (232–237). Végül névmutató segíti a tanulmányokban említett szerzők, illetőleg műveik megtalálását.

(*Balatonfüred Városért Közalapítvány, b. n. [Balatonfüred], 2019. 246 lap. Tempevölgy könyvek 32.*)

SZARVAS LÁSZLÓ

Zsebők Csaba: *Tiszta szívvel 1956-ban*

A „Kolhoz Kör”: a forradalom (egyik) szellemi előkészítője

A fenti címmel egy nagyon fontos, mindedig kevésbé feldolgozott témáról, tanulságos és kissé szokatlanul és érdekesen összeállított, izgalmas kötet jelent meg. A kötetben a fő téma mellett további két értékes írás is napvilágot látott, Nagy Ervin filozófus, író Előszó helyett „lamentál” a forradalom fogalmáról és az 1956-os forradalom mibenlétéről, utószóként pedig Bence Lajos költő szubjektív megjegyzéseit olvashatjuk Zsebők Csaba írásáról.

A csoport...

1955–56 fordulóján az ELTE Történettudományi Karának néhány hallgatója (Máté Imre, Szakács Sándor, ifj. Domokos Pál Péter, Kabdebó Lóránt és mások), valamint fiatal tanárok, mint Molnár József a Történe-

lem Segédtudományai Tanszék tanársegéde, Varga János dékánhelyettes, s I. Tóth Zoltán dékán is, korábbi közös beszélgetéseikre, eszmecseréikre alapozva egy szorosabb csoportot alkottak és „Kolhoz Kör”-nek nevezték magukat. A csoport tagjai elsősorban vidéki egyetemisták voltak, néhányan a Ménesi u. 11–13-ban laktak (akkor éppen diákszálló, korábban és jelenleg is a híres Eötvös József Kollégium!), és a „sztálinizmussal nem terhelte” hallgatóként éles kritikákat fogalmaztak meg a kommunista rendszerrel szemben. Már a csoport összetétele is figyelemre méltó, hiszen többen éppen annak a falusi-szegényparaszti társadalomnak a tagjaiból kerültek ki, amelyeknek a rendszer egyik támogatójának a szerepét szánták az akkori pártvezetők. Maga az elnevezés pedig egyenesen provokáció volt, hiszen az erőszakos kolhozosítás elleni tiltakozás is benne volt a beszélgetéseikben. A „Kolhoz Kör” nem szigorúan szabályozott tevékenysége során elsősorban a magyar szabadság, a nemzeti megmaradás érdekében és a sztálinista önkény ellenében, valamint az egyetemi oktatás reformjáért cselekedett és más egyetemekkel is kapcsolatokat teremtett, s így vált a később országos hírnevet szerzett Petőfi Kör vagy a MEFESZ politikaformáló részévé is.

Zsebők Csaba dolgozata nagyon pontosan és körültekintően mutatja be az ország politikai helyzetét, az akkori egyetemi viszonyokat, a dogmatikus, sztálinista oktatáspolitikai súlyos egyoldalúságait (a marxizmus-leninizmus mindenhatóságát). Ahhoz, hogy még tisztábban, világosabban lássuk a témául választott csoport tevékenységét, egyszerre többféle forrást és más-más időben született információt használ fel. Nagyon bonyolultnak tűnik, ha felsorolom, hogy szinte minden elemzésébe egyidejűleg beépíti a kor politikai és egyetemi dokumentumait, a kádári pártvezetés idejében született, az „ellenforradalomról” szóló írásokat, az egykori résztvevők és leszármazottaik visszaemlékezéseit, legfőképp azonban az Állambiztonsági Levéltárban megtalálható titkosszolgálati jelentéseket, információkat. Mindeme sokféle és bonyolult halmazból azonban olvasmányos, áttekinthető tudományos alkotást hozott létre. Ebben az ismertetésben elsősorban a címben jelzett csoporttal kapcsolatos legfontosabb mozzanatokra igyekszem koncentrálni.

Pilvax a Várban...

A Régi Országház vendéglő, a Pilvax a Várban (ahogyan az egyik csoporttag nevezte eszmecseréik színhelyét) adott helyet beszélgetéseiknek, az Országház Levéltárban kutató tanáraikkal, kollégáikkal az egyetemen kí-

vül itt találkozhattak. Első nagyobb jelentőségű összegyűjtésüket, mégpedig az 1848–49-es forradalom és szabadságharc emlékére szervezett megemlékezésüket is itt tartották 1956. március 15-én. Ezen a 12 pont alapján, a szabadság és függetlenség szellemében Szakács Sándor történész hallgató idézte fel a nagy elődök követeléseit és küzdelmeit, s teljesen aktualizálható gondolatait. Jelentős volt az is, hogy a dékánjuk, I. Tóth Zoltán professzor és más oktatók is együtt ünnepeltek velük.

Tiszta szívvel, folyóirat...

Diák-szerkesztőbizottság, kritikus gondolatok, tettekre buzdítás. Műtán a csoport hallgatói zömmel bölcsészek, irodalmárok, történészek voltak, szinte természetes következménye lett ténykedésüknek, hogy nyilvános fórumot kerestek gondolataiknak. Amikor rájöttek, hogy az egyetem lapjában lehetetlenné vált megjelenésük, önálló folyóirat megindítását határozták el. Létrehozták a szerkesztőbizottságot, vezetője a 21 éves egyetemista költő, Máté Imre lett, tagjai között Román Károly, Szakács Sándor történészhallgatók, Domokos Pál Péter és mások. Érdeemes lenne a lap egyik ikonikus versét szó szerint idézni, de a recenzió keretei nem engedik. A mozdony haladását gátló, síneken álldogáló szent tehének metaforája nagyon egyértelmű üzenet az ostorért kiáltóknak, de az egész kötetet „lángolóan nemzeti érzelmű” (Zsebők Csaba) írások jellemzik és nagy hatást gyakorolt a további történésekre. Nem véletlenül maradt egyetlen megjelent számként, s példányai nagy része a titkosszolgálatokhoz került. Reprint kiadása 2006-ban történt a Napkút Kiadónál. A kiadványt részletesen mutatja be Zsebők Csaba, kiemelve, hogy szinte minden megjelent írást változásért kiáltott. Így jellemezhető az új generáció megjelenését hirdető ifjúsági mozgalomért szóló írás (Szakács Sándor), a személyi kultuszt és a magyar pártvezetők bűneit számon kérő elemzés (Harsay György), az orosz nyelv fakultatív oktatását hirdető, de egyidejűleg más nyelvek fakultatív oktatását követelő írás is (Máté Imre).

Október 6-i történelmi séta

A „Kolhoz Kör” már korábban elhatározta, hogy a magyar vértanúk emléknapján megemlékeznek az önkény áldozatairól és tüntetnek a rendszer ellen. Döntésüket kissé megzavarta, hogy a pártvezetés ugyanerre a napra szervezte a korábbi sztálinista kommunista vezetés mártír áldozatainak, Rajk László és társainak újratemetését. Viták után döntöttek úgy az egyetemisták, hogy részt vesznek a hivatalos ceremónián is, de egyéni

akcióra is készültek. Ebből az elhatározásból aztán az első nyílt utcai tüntetés kerekedett, mintegy kétszáz fő részvételével. A temetőből előbb a kor szimbólumának tekintett Sztálin-szoborhoz vonultak (beszámolójuk szerint körbevizelték azt), útjukat a szovjet nagykövetség felé vették, ahol komikus jelenet közepette adták Andropov nagykövet tudtára ellenérzéseiket, (elhangzott a Ruzsik haza! követelés is), útjukat az Andrassy út 60 hírhedt épületénél József Attila: *Levegőt!* című versének elszavalása után a Batthyány emlékmécses és a Petőfi-szobor érintésével az egyetem felé folytatták. A tüntetésen a városi és vidéki hallgatók együtt szavaltak, énekeltek nagyon is „áthallásos” verseket, áriákat, mindenkit elfogott a lelkesedés az ország szabadságát értve.

Részvétel a forradalomban...

A csoport minden tagját átható forradalmi lelkesedés nyomán rendkívül aktív szerepük volt a későbbi eseményekben. A politikai követeléseiket tartalmazó írást magánlevélben juttatták el szegedi barátaikhoz, részt vettek a MEFESZ vitáiban, Máté Imrét még a vezetőségbe is sikerült beválasztani. Minden félelmük és óvatosságuk ellenére a mielőbbi demonstrációkat támogatták, ott voltak tehát a 23-i tüntetéseken és csatlakoztak a forradalmi szervezetekhez. A fegyveres küzdelemből azonban nem mindenki vette ki a részét, leginkább Máté Imre tevékenységét említik a visszaemlékezők.

Sorsok, utóéletek...

A kötetből különböző formában ismerhetjük meg a csoport tagjainak további sorsát is. Vezetőjük, Máté Imre, a várható megtorlás elől „disszidált” és későbbi feleségével együtt Németországban élt nagyon szép és tartalmas életet. Másokat az egyetemi fegyelmi bizottságok eltávolítottak az egyetemről, hosszabb-rövidebb ideig korlátozták szakmai tevékenységüket. Többen is voltak azonban, akik a későbbi évtizedekben elismert kutatói-egyetemi munkát végeztek, az irodalomtudomány (Kabdebó Lóránt) vagy a történettudomány (Román Károly, Szakács Sándor) területén jelentős eredményeket mutattak fel.

A szerző, Zsebők Csaba PhD, a kelet-európai történelem elismert kutatója, nagyon sokoldalú tudományos oktatói, irodalmi, szerkesztői, kulturális tevékenységet folytat, a Wekerle Sándor Üzleti Főiskola tanszékvezetője.

Szubjektív gondolati kalandozások...

A könyv néhány fontos részletének a vázlatos ismertetésével és a Kör jelentőségének kiemelésével szerettem volna a szélesebb olvasóközönség érdeklődését felkelteni ennek a kevésbé ismert csoportnak a cselekedetei iránt. Hiszen oly korban és oly tettek fűződnek nevükhöz, amire méltán emlékezhet a mai magyar közvélemény is. Bár a tanúk már kevesebben, leszármazottaik még többen ismertethetnek meg a tiszteletre méltó személyekkel és cselekedeteikkel, a kötet jó alkalmat nyújt a nemzeti múlt nem is apró kockájának a megismeréséhez. Talán még az emlékek látható megjelenítéséhez is, pl. emléktábla a Régi Országház ma is működő termében.

A könyvben szó szerint közölt Máté Imre: *A szent tehenek* című költeménye kapcsán pedig óhatatlanul az emlékezetbe idéződik máskor, más-hol megjelent (vagy eltiltott) vers és költő, amelyek / akik mondanivalójukkal társadalmi–politikai ellenállás, követelés elindítóivá lettek, vagy legalábbis sok értő emberben hívták elő a rendszerváltó gondolatokat! Ilyen költeményekre gondolok, csupán hirtelen jött emlékeimből, mint Illyés Gyula: *Egy mondat a zsarnokságról* (1950), vagy Utassy József: *Zúg Március* (1969). Egyszer, talán Máté Imre verse is ide sorolódik...

S végül, még egy érdekes adalék. József Attila verse, a Tiszta szívvel más kötet címadójaként is megjelent kritikus egyetemisták önálló kezdeményezésére (ELTE Alkotókör 1964: 65). Azt nem tudjuk, hogy a „plágiumnak” tudatában voltak-e a fiatalabb alkotók, vagy a címmel is üzeni akartak az utódoknak, mindenesetre továbbgondolásra érdemes „találkozás”.

(OIKOSZ Alapítvány, 2019, 144 o.)

SZERZŐINKRŐL

- ÁDÁM TAMÁS (1954, Balassagyarmat) költő, szerkesztő, újságíró.
- BENEDEK SZABOLCS (1973, Budapest) író, fordító.
- BERETI GÁBOR (1948, Miskolc) író, költő, kritikus.
- BÜKY LÁSZLÓ, DR. (1941, Nagykanizsa) magyar nyelvész, egyetemi tanár.
- CSÁK GYÖNGYI (1950, Kisvaszar) költő, író, pedagógus.
- CSONGRÁDY BÉLA, DR. (1941, Hatvan) Madách-díjas közíró, szerkesztő, középiskolai tanár.
- FRICS TAMÁS (1942, Budapest) okleveles gépészmérnök, Salgótarján múltjának emlékeit gyűjti.
- FRIDECZKY KATALIN (1950, Budapest) író, zongoraművész.
- ISTENES TIBOR (1972, Budapest) költő, író, esztéta, az Art'húr Irodalmi Kávéház alapító főszerkesztője.
- MADÁCSY PIROSKA, DR. (1942, Szeged) tanszékvezető főiskolai tanár, irodalomtörténész.
- NAGY ANTAL RÓBERT (1974, Keszthely) pedagógus, költő.
- NAGY LÁSZLÓ (1953, Balassagyarmat) közíró, művelődésszervező.
- OLÁH ANDRÁS (1954, Hajdúnánás) költő, író, pedagógus.
- ORAVECZ TIBOR (1959, Salgótarján) költő.
- PAPP DÉNES (1980, Miskolc) író.
- PÉTER BÉLA (1952, Abony) író, költő.
- POHÁNKA ERIKA (1954, Balassagyarmat) tanár, költő.
- RADNAI ISTVÁN (1939, Budapest) író, költő.
- SAITOS LAJOS (1947, Soponya) költő, szerkesztő.
- SIMEK VALÉRIA (1953, Bakonycsérnye) óvodapedagógus, költő, író.
- SZARVAS LÁSZLÓ, DR. (1941, Bátor) főiskolai tanár, a politikatudományok kandidátusa.
- SZENTJÁNOSI CSABA (1965, Budapest) költő.
- SZOKOLAY ZOLTÁN (1956, Hódmezővásárhely) költő, műfordító.
- VÉGH JÓZSEF (1953, Diósjenő) Nyugat-Nógrád helytörténésze.
- ZSIBÓI GERGELY (1974, Kolozsvár) költő, író, tanár.

Képzőművész

KOLOZSVÁRI GRANDPIERRE MIKLÓS (1950, Budapest) grafikus, festőművész, szobrász, rézmetsző, ékkőfaragó. 1975-től tagja a Fiaatal Művészetek Stúdiójának. 1980-ban felvételt nyert a Rézkarcoló Művészek Alkotóközösségébe. A Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének tagja. 1980 óta állít ki külföldön. Jelenleg a Nógrád megyei Honton él. Elismerései: Washington – Georgetown Gallery University Grand Prize díj (1992), New York – Madison Prize Díj (1993), Baltimore – Surrealism in Europe Golden Prize (1995).

Lapszámunkban Kolozsvári Grandpierre Miklós alkotásai láthatók. A borító a *Gyöngyös* és a *Hová lesz a séta* című festményeinek felhasználásával készült. A borító belső oldalain az *Árulkodó* és az *Énekesmadár* című képek láthatók.

Főszerkesztő:
DR. GRÉCZI-ZSOLDOS ENIKŐ

Fenntartó:
SALGÓTARJÁN MEGYEI JOGÚ
VÁROS ÖNKORMÁNYZATA

Főmunkatárs:
DR. CSONGRÁDY BÉLA
NAGY PÁL (Párizs)

Támogatónk:
NEMZETI KULTURÁLIS ALAP

Képzőművészeti szakértő:
KELE SZABÓ ÁGNES

SKUCZI NÁNDOR, Nógrád Megye
Önkormányzatának elnöke

Borítótervező:
RÁDULY CSABA

Partnereink:

NÓGRÁD MEGYEI HÍRLAP
MAGYAR NEMZETI LEVÉLTÁR
NÓGRÁD MEGYEI LEVÉLTÁRA

Tördelőszerkesztő:
HERNÁDINÉ BAKOS
MARIANNA

Készült
a Polar Stúdióban (Salgótarján)

Kiadja: Balassi Bálint Megyei Könyvtár (3100 Salgótarján, Kassai sor 2.)
Felelős kiadó: MOLNÁR ÉVA igazgató

Alapító:
Nógrád Megyei Önkormányzat Közgyűlése

A lap díjai:

Nógrád Megye Madách-díja

Salgótarján Pro Urbe-díja

Nógrád Megyei Értéktár „Nógrádikuma”

Levélcím: 3101 Salgótarján, Pf. 18. ♦ Telefon: 32/521–560 ♦ Fax: 32/521–555
Internet: www.palocfold.wordpress.com ♦ Elektronikus cím: palocfold@bbmk.hu
Terjeszti a Magyar Lapterjesztő Zrt. (LAPKER) ♦ Egy szám ára: 500,- Ft ♦
Előfizethető a Balassi Bálint Megyei Könyvtárban és az elérhetőségeinken.
A Palócföld Könyvek sorozatban megjelent könyvek ugyanitt megrendelhetők. ♦
Kéziratokat és rajzokat megőrizzük, de nem küldünk vissza.
ISSN 0555-8867 ♦ INDEX 25925

Palócföld

IRODALMI, MŰVESZETI, KÖZLETI FOLYÓIRAT

19003

Ára: 500 Ft